

۷۶

قاعده حقوقی کاربردی

www.ketab.ir

تدوین

آزادی پورجعفر

پور جعفر، آزادی، ۱۳۵۵ -	سرشناسه
Iran. Laws, etc احکام و قوانین و	عنوان قراردادی
۷۶ قاعده حقوقی کاربردی/تدوین آزادی پور جعفر.	عنوان و نام پدیدآور
تهران: کولاد، ۱۳۹۹.	مشخصات نشر
۱۸۶ ص: ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.	مشخصات ظاهری
978-622-97390-0-6 :	شابک
فیپا :	وضعیت فهرست نویسی
کتابنامه: ص. [۱۸۱] - ۱۸۶.	یادداشت
هفتاد و شش قاعده حقوقی کاربردی.	عنوان گسترده
فقه -- قواعد	موضوع
Islamic law -- *Formulae :	موضوع
حقوق مدنی -- ایران	موضوع
Iran -- Civil rights :	موضوع
BP۱۶۹/۵ :	رده بندی کنگره
۲۹۷/۳۲۴ :	رده بندی دیویی
۷۴۳۹۲۵۴ :	شماره کتابشناسی ملی
فیپا :	وضعیت رکورد

انتشارات کولاد

۷۶ قاعده حقوقی کاربردی

نویسنده: آزادی پور جعفر

صفحه آرا: اکرم ملک نژاد

نوبت چاپ: اول - پاییز ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۳۹۰۰-۰۶

قیمت: ۸۰۰۰۰۰ ریال

کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص و محفوظ ناشر است
آدرس: تهران، میدان انقلاب، ابتدای منبری جاوید، پلاک ۸۵
انتشارات: ۸-۶۷-۶۶۴۷۵

Daneshrad2020@yahoo.com

فهرست مطالب

۹.....	دیباجه
۱۱.....	قاعده نخست: اذن در شیء، اذن در لوازم آن است و یا التزام به چیزی التزام به لوازم آن است.
۱۳.....	قاعده دوم: قاعده تقدم مباشر بر مسبب (قاعده تقدیم مباشر)
۱۵.....	قاعده سوم: قاعده سقوط فرع به پیروی از سقوط اصل یا بطلان منضمات در نتیجه بطلان اصل
۱۶.....	قاعده چهارم: قاعده اعتبار (برتری) نص در وقت تعارض عرف و نص
۱۷.....	قاعده پنجم: قاعده استیمان (قاعده اسقاط ضمان در امانت) قاعده عدم ضمان امین
۱۹.....	قاعده ششم: اصل تأخر حادث
۲۱.....	قاعده هفتم: اصل برائت
.....	قاعده هشتم: قاعده الاصل دلیل حیث لا دلیل یا قاعده قابل تمسک بودن اصل عملی در وضعیت
۲۶.....	فقدان ادله
۲۷.....	قاعده نهم: قاعده (اصل) صحت
۳۱.....	قاعده دهم: اصل فوریت جارات
۳۳.....	قاعده یازدهم: قاعده لزوم
۳۵.....	قاعده دوازدهم: بکار بستن سخن بهتر است یا آنکه آنرا بیهوده گذارند (اعمال الکلام اولی من اهماله)
۳۶.....	قاعده سیزدهم: قاعده اقدام (مشروعیت اقدام به ضرر خود یا خسارت مالی وارد کردن به خود)
۳۸.....	قاعده چهاردهم: قاعده اقرار یا نفوذ اقرار عقلا به زیان خویش
۴۱.....	قاعده پانزدهم: قاعده اکراه (کیفری)
۴۴.....	قاعده شانزدهم: قاعده اضطرار
۴۸.....	قاعده هفدهم: قاعده اعتبار نیت در اعمال یا بستگی کارها به قصد و نیت (انما الاعمال بالنیات)
.....	قاعده هجدهم: قاعده وفای به عهد یا قدوسیت معاهدات (اوفوا بالعقود) قاعده درست پیمانی (پیشنهاد
۴۹.....	فرهنگستان)
۵۲.....	قاعده نوزدهم: قاعده بینة (البینه علی المدعی و الیمین علی من أنکر)
۵۵.....	قاعده بیستم: قاعده درأ یا قاعده برداشته شدن کیفر در صورت وجود شبهه (تدرا الحدود بالشبهات)
۵۹.....	قاعده بیست و یکم: قاعده جمع (الجمع مهما امکن اولی من الطرح)
۶۰.....	قاعده بیست و دوم: قاعده ولایت حاکم بر افراد فاقد ولی خاص (الحاکم ولی من لا ولی له)
۶۲.....	قاعده بیست و سوم: قاعده ولایت حاکم بر ممتنع (الحاکم ولی الممتنع)
.....	قاعده بیست و چهارم: قاعده عدم بطلان حق کهن و نیز معتبر ماندن حق قدیم (الحق القدیم
۶۵.....	لا یبطله شیء) یا (الحق القدیم لا یضیع شیء)
۶۸.....	قاعده بیست و پنجم: قاعده تساقط (قاعده تساقط دو دلیل به هنگام تساوی)
۷۰.....	قاعده بیست و ششم: قاعده تقدم دین بر ارث (الدین مقدم علی الارث) دین بر ارث مقدم است.

- قاعده بیست و هفتم: کفیل ضامن است. قاعده بر عهده کفیل بودن غرامت (الزعیم غارم و نیز الکفیل غارم) ۷۲
- قاعده بیست و هشتم: قاعده وجوب عمل به نظر واقف (الوقوف علی حسب ما یوقفها اهلها) ۷۴
- قاعده بیست و نهم: قاعده عدم جواز اضرار به مثل یا واکنش متقابل (الضرر لا یزال بمثله) ۷۶
- قاعده سی و یکم: قاعده غلبه (الظن یشیء بالاعم الاغلب) ۷۷
- قاعده سی و دوم: قاعده پیروی اثر عقد از قصد عاقد (العقود تابعه للقصد) ۷۹
- قاعده سی و سوم: قاعده ضمان ید (یا قاعده علی الید) ۸۱
- قاعده سی و چهارم: قاعده در حکم خطا دانستن جنایات عمدی کودک یا خطایی قلمداد شدن افعال عمدی ارتکابی از سوی کودک (عمد الصبی بمنزلہ الخطاء) ۸۴
- قاعده سی و پنجم: قاعده در حکم غصب دانستن غصب از غاصب (غاصب الغاصب حکمه حکم الغاصب) ۸۷
- قاعده سی و ششم: قاعده حجیت غایب از دادرسی (الغائب علی حجتہ) ۸۹
- قاعده سی و هفتم: غرامت بر عهده استفاده کننده است ۹۱
- قاعده سی و هشتم: قاعده تحذیر؛ قاعده هشدار؛ قاعده معذوریت هشدار دهنده (قد اعذر من حذر) ۹۳
- قاعده سی و نهم: قاعده قریحه ۹۵
- قاعده چهل و یکم: قاعده عدم استماع انکار پس از اقرار؛ قاعده شنیده نشدن انکار پس از اقرار (عدم سماع الانکار بعد الاقرار) ۹۷
- قاعده چهل و دوم: قاعده آرش (یا حکومت) ۹۹
- قاعده چهل و سوم: قاعده غیر مضمون بودن رهن (کل رهن فانه غیر مضمون) ۱۰۱
- قاعده چهل و چهارم: قاعده لزوم موالات یا توالی عرفی در عقود ۱۰۳
- قاعده چهل و پنجم: قاعده ما یضمن (ما یضمن بصحیحه یضمن بفاسده و ما لا یضمن بصحیحه لا یضمن بفاسده) ۱۰۴
- قاعده چهل و ششم: قاعده ملازمه: قاعده یکسان بودن حکم عقل و شرع (کلما حکم به العقل به الشرع) ۱۰۶
- قاعده چهل و هفتم: قاعده لزوم رعایت مصلحت و صرفه اصیل از سوی نماینده (کل متصرف عن الغير فلیه أن یتصرف بالمصلحه) ۱۰۹
- قاعده چهل و هشتم: قاعده تلف (تلف مبیع پیش از قبض از مال بایع است) ۱۱۰
- قاعده چهل و نهم: قاعده روا نبودن اجتهاد در برابر نص ۱۱۳

قاعده پنجاهم: قاعده لاضرر؛ لا ضرر و لا ضرار فی الاسلام (در دین اسلام زبان و زبان رساندن نیست).....	۱۲۰
قاعده پنجاه و یکم: قاعده روا نبودن قصاص برای اشخاص فاقد شرایط (لا قود لمن لا یقاد منه).....	۱۲۵
قاعده پنجاه و دوم: قاعده زوال مانع (بازگشت ممنوع در صورت زوال مانع؛ قاعده بازگشت ممنوع (إذا زال المانع عاذ الممنوع).....	۱۲۷
قاعده پنجاه و سوم: قاعده پیروی عقد از قصد (ما وقع لم یقصد و ما قصد لم یقع).....	۱۲۹
قاعده پنجاه و چهارم: قاعده شرط عرفی.....	۱۳۱
قاعده پنجاه و پنجم: قاعده لزوم رد معیوب (المعیوب مردود).....	۱۳۵
قاعده پنجاه و ششم: قاعده لزوم رجوع فریفته به فریبنده (قاعده غرور).....	۱۳۶
قاعده پنجاه و هفتم: قاعده اتلاف (قاعده از میان بردن، نابودی) من اتلف مال الغير فهو له ضامن.....	۱۳۷
قاعده پنجاه و هشتم: قاعده لزوم عمل به شرط (وجوب وفا به شرط) یا قاعده بایستگی بجا آوردن شرط.....	۱۳۸
قاعده پنجاه و نهم: قاعده تملیط (سلطنت یا تسلط).....	۱۳۹
قاعده شصتم: قاعده ممنوعیت (بطان) بیع غرری یا قاعده نفی بیع غرری (ناروا دانستن بیع غرری).....	۱۴۱
قاعده شصت و یکم: قاعده فراش.....	۱۴۲
قاعده شصت و دوم: قاعده اولویت منافع عمومی بر منافع اشخاص (قاعده برتری منافع همگانی بر منافع اشخاص).....	۱۴۶
قاعده شصت و سوم: اصل (قاعده) استصحاب.....	۱۴۷
قاعده شصت و چهارم: قاعده ضرورت: قاعده ناچاری.....	۱۵۰
قاعده شصت و پنجم: قاعده انشاء محسوب شدن اقرار به قصد انشاء (الاقرار فی موضع الانشاء انشاء).....	۱۵۲
قاعده شصت و ششم: قاعده احترام مال و عمل مردم.....	۱۵۴
قاعده شصت و هفتم: قاعده (اصل) حاکمیت اراده یا اصل آزادی قراردادی یا اصل مباح بودن قراردادها.....	۱۵۷
قاعده شصت و هشتم: قاعده عطف به ما سبق (قاعده برگشت یا بازگشت به گذشته).....	۱۵۹
قاعده شصت و نهم: قاعده (اصل) عدم تبرع.....	۱۶۱
قاعده هفتادم: قاعده احسان (الاحسان مسقط الضمان).....	۱۶۵
قاعده هفتاد و یکم: قاعده قبح عقاب بلا بیان.....	۱۶۹
قاعده هفتاد و دوم: قاعده عسر و حرج؛ قاعده لاجرح (دشواری و تنگنا).....	۱۷۱
قاعده هفتاد و سوم: قاعده ید.....	۱۷۴
قاعده هفتاد و چهارم: قاعده امتناع ناشی از سوء اختیار.....	۱۷۶

دیباچه

شاید برخی بر این باور باشند که تنها سرچشمه قاعده‌های حقوقی، فقه اسلامی می‌باشد، در حالی که چنین اندیشه‌ای با داده‌های تاریخی که برآمده از نوشته‌های پیشینیان است، همخوانی ندارد. پاره‌ای از قاعده‌های حقوقی همچون قاعده «الاعمال بالنیات» از گفته‌های اخلاقی که زبانزد (ضرب المثل) شده‌اند و نیز از آثار ادبی، وام گرفته شده‌اند و بسیاری از قاعده‌های حقوقی ریشه در باورهای ایرانیان و یونانیان باستان دارند. با این همه، آموزه‌های دین اسلام و آرای اندیشمندان مسلمان از سویی در پیدایش و پایه گذاری بخشی از قواعد حقوقی و از سوی دیگر در دگرگونی و گسترش برخی قواعدی که از گذشته به میراث رسیده بود، نقش غیر قابل انکاری داشته‌اند. نظام حقوقی ایران نیز از قواعد فقهی و حقوقی تأثیر پذیرفته و پژوهشگران و نویسندگان حقوقی در آثار خود به این قواعد اشاره نموده‌اند. افزون بر این در نظام قضایی نیز دادرسان و وکلای در آوا و لوابح خویش به قواعد پیش گفته استناد می‌کنند. گفتنی است که بسیاری از این قواعد حقوقی که در این اثر هم بدانها اشاره شده در نظامهای حقوقی دیگر کشورها نیز عیناً و یا با اندکی تفاوت، کاربرد دارند و مختص به نظام حقوقی و قضایی ایران نمی‌باشند.

بسیاری از فقها از دیرباز تاکنون و برخی از پژوهشگران حقوقی در چند سال اخیر در پی گردآوری قواعد فقهی بوده‌اند و آثار متعددی عمدتاً تحت عنوان «قواعد فقه» از سوی آنان به رشته تحریر در آمده است. ویژگی اصلی این آثار که بر غنای آن افزوده، طرح مباحث تاریخی، فلسفی و تئوریک پیرامون هر قاعده است که خواننده آثار را مجذوب خود می‌کند اما بسیاری از این آثار از نظر کاربردی دچار کاستی‌هایی هستند که در این اثر بر آن بوده‌ایم تا خلاءهای یادشده را از میان برداریم. از این رو از اشاره به قواعدی که در دعاوی حقوقی، کاربرد چندانی نداشتند خودداری کرده و پس از بررسی‌های بسیار و انجام پژوهشهایی که بیش از پنج سال به درازا کشید، از میان صدها قاعده فقهی و حقوقی، ۷۶ قاعده را که در مقایسه با قواعد دیگر از کاربرد بیشتری در ادبیات حقوقی، برخوردار بود، برگزیده و هر قاعده را با روشی ویژه که در ادامه بدان خواهیم پرداخت، موشکافی و تبیین کرده‌ایم.

نخست آنکه در این اثر کوشش بسیاری شده تا از بکارگیری واژگان بیگانه دوری جسته و تا آنجا که به متن کتاب آسیب نرسد از پارسی سره بهره برده و برای برخی از قاعده‌ها، برابره‌های پارسی آن آورده شده است.

دوم اینکه برخلاف آثار نویسندگان دیگر که به تعریف قواعد و ریشه‌های آن در شرع اسلام پرداخته‌اند، در این اثر به این میزان بسنده نشده و هر قاعده از نظر کاربردی نیز بررسی شده و به قوانین، نظریات مشورتی و آرای مرتبط با آن قاعده نیز برای بهره برداری حقوقدانان اشاره شده است.

و نکته پایانی اینکه، چنانچه قاعده‌ای دارای معادلهایی در زبانهای انگلیسی و لاتین بوده و در حقوق کشورهای دیگر کاربرد داشته است، به آنها نیز در اثر پیش رو پرداخته شده تا خواننده با برابره‌های این قواعد در زبانهای دیگر آشنایی پیدا کند.

آزادی پورجعفر

شهریور ۱۳۹۹

www.ketab.ir